

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 338.147

Вікторія Жигір, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри професійної педагогіки та методики професійного навчання
Бердянського державного педагогічного університету

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються методологічні, наукові, організаційні і методичні основи формування професійних знань майбутніх менеджерів у процесі фахової підготовки у ВНЗ до педагогічної діяльності.

Ключові слова: компетентність, менеджер, освіта, управління, менеджмент освіти, вчитель-менеджер, виховання, розвиток.

В статье рассматриваются методологические, научные, организационные и методические основы формирования профессиональных знаний будущих менеджеров в процессе профессиональной подготовки во ВНЗ к педагогической деятельности.

Ключевые слова: компетентность, менеджер, образование, управление, менеджмент образования, учитель-менеджер, воспитание, развитие.

In the article methodological, scientific, organizational and methodical bases of forming of professional knowledges of future managers are examined in the process of professional preparation in HEE to pedagogical activity.

Keywords: competence, manager, education, management, management of education, teacher-manager, education, development.

Актуальність теми. В Україні досить швидкими темпами відбуваються зміни в суспільстві і в економіці. Попит на фахівців з професійними компетенціями з менеджменту постійно зростає, як і на спеціалістів економічного напрямку (фінансистів, аудиторів, менеджерів, бухгалтерів тощо), так і менеджерів-управлінців у закладах педагогічної діяльності – загальноосвітніх навчальних закладах, школах, ліцєях, гімназіях, коледжах, так і професійно-технічних училищах та ВНЗ України, які здійснюють неперервну освіту, навчання, виховання і розвиток сучасного спеціаліста для ринку праці.

За умов побудови ринкової економіки кадрового складу вітчизняних фахівців-менеджерів з високим рівнем професійних компетенцій, передбачає знання ними основних теоретичних положень, практичних кроків та результатів сучасних економічних перетворень. Саме в умовах ринкових відносин чітко окреслюються рівні управлінської діяльності, визначаються вимоги до знань випускника професійно-навчальних закладів або ВНЗ, які готують управлінські кадри менеджерів як для промисловості так і для закладів освіти.

Керівники нового покоління мають опановувати якісно нові управлінські функції, виконання яких не вимагали від представників “адміністративно-командної економіки”. Це – різного виду маркетингові операції з використанням маркетингового менеджменту; діяльність в умовах конкуренції; стратегічне партнерство,

зокрема коли Україна відповідно Болонського процесу входить до європейської спільноти освіти. Виконання зазначених функцій передбачає такі пріоритетні завдання: формування та розвиток відповідних особистісних якостей менеджерів – компетентності, самостійності, критичності, етичної правової культури, культури ділового спілкування, вміння приймати рішення та відповідати за їхні результати. Щоб досягти цих функцій, потрібно оволодіти новими технологіями, які стосуються керування колективом у галузі освіти і навчання, а також організації навчального процесу менеджера у ВНЗ до педагогічної діяльності.

Становлення національної освіти пов’язано з переорієнтацією всієї її роботи на національній основі, з наданням пріоритетів загальнолюдським цінностям, національно-культурним традиціям, орієнтацією на реальні потреби нації в товарах та послугах і, головне, в розвитку освіти до вимог сучасного розвитку суспільства [3].

Аналіз останніх публікацій. Розвитку та становлення професійної освіти менеджерів у галузі промисловості надається належна увага, у світ друком виходить значна кількість навчально-методичної літератури підручників та посібників авторів: Б.М. Андрушків, О.Є. Кузьмін, О.Г. Білоус, М.В. Вачевський, І.В. Іванова, М.В. Єрмошенко, В.І. Зінкевич, Я.Г. Камінецький, Й. Лесів та інші автори, проте залишається невизначеним питання підготовкою менеджерів для освітньої галузі діяльності, що спонукало вибору даної теми дослідження: “Формування професійних

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

компетентностей майбутніх менеджерів у ВНЗ до педагогічної діяльності”.

Мета статті. Розкрити важливе завдання, яке полягає в тому, щоб створити психолого-педагогічні передумови формування активних, конкурентоздатних, ініціативних менеджерів, спроможних до продуктивної діяльності в закладах освіти різного рівня і акредитації (початкова школа, загальноосвітня, професійно-технічне училище, коледж, ВНЗ, академія) вивчення менеджменту та підготовки менеджерів до діяльності в галузі освіти.

Виклад основного матеріалу. Підготовку професійних якостей у менеджерів здійснює більшість навчальних закладів, де викладається курс “Менеджмент” як основна дисципліна фахових знань й умінь спеціаліста, що готується до ринкової економіки з відповідним переліком компетенцій, які дають професійні знання і вміння за вибраною професією чи видом діяльності.

Успіх у будь-якій справі рідко приходить випадково. Для справжнього довгострокового успіху люди використовують ефективне управління. Слово “управління” ми чуємо дуже часто, а само управління присутнє у всіх напрямках людської діяльності. Управляють автомобілями, машинами, й іншими технічними пристроями, країною, групою працівників, навчальним процесом в академії, ВНЗ, коледжі, профтехосвіті, загальноосвітніх школах, ліцєях, гімназіях. Можна виділити такі його види:

- **технічне** (управління природними і технологічними процесами, наприклад обробкою деталей на верстатах);

- **державне** (управління життям суспільства через різні інститути – правову систему, органи влади);

- **ідеологічне** (упровадження у свідомість членів суспільства різних концепцій, ідеологій);

- **недержавне-неполітичне управління** соціальними процесами (наприклад, рухом у захист навколишнього середовища);

- **освітньо-навчальне управління** (навчальний процес у всіх закладах освіти, які здійснюють навчання, розвиток і виховання учнівської та студентської молоді в дусі державотворення та формування високих професійних компетентностей), відзначає професор М. Єрмошенко в роботі [7, 7].

Менеджмент як галузь управління в освіті – це сукупність високих професійних компетентностей знань, які поєднують у собі науку, спеціалізований вид діяльності і досвід, методи і форми управління інноваціями, новітніми технологіями в навчальному процесі примножені

з управлінським мистецтвом у таких основних напрямках компетенцій:

- **компетенція у сфері економічної діяльності:** підприємливість, вміння приймати ризик, напрямки діяльності; творчість мислення в прийнятті рішень; відповідальність перед працівниками і суспільством; дисциплінованість, вимогливість до себе і підлеглих; культ праці – плановість, ритмічність, надійність; гордість за якість виконаної роботи – висока якість товарів; розуміння основних економічних відносин; розуміння системи соціального забезпечення; формування професіоналізму і професійної етики; формування економічних навичок.

- **Правова компетентність:** знання законодавчої бази; знання принципів функціонування політичної системи та державної влади; формування демократичної громадської позиції; навички участі в політичному житті; усвідомлення потреби в дотриманні вимог законів; визнання рівності всіх людей; повага до свободи; відкритість.

- **Політична компетентність:** активність і мобільність; громадська активність; повага до рішення більшості; піклування про справи громадян.

- **Компетентність культурологічної і комунікативної діяльності:** вміння зберігати релігійні, національні традиції; формування культури міжособистісних відносин; оволодіння вітчизняною та світовою культурологічною спадщиною; толерантність у виробничій діяльності, повага до підлеглих та їх поглядів і ідей; сприйняття плюралізму; вміння цивілізовано обстоювати свої переконання перед опонентами.

- **Соціальна і організаційна компетентність:** система соціальних відносин; мотивація соціальної поведінки; раціональне самоврядування; ефективність менеджменту; осядливе використання часу та інших ресурсів.

- **Технологічна компетентність:** уміле використання технічних засобів (техніки, комп’ютерів); раціональне співіснування з техносферою; критичне ставлення до техносфери.

- **Екологічна компетентність:** знання законів екології; гармонійне співіснування з довкіллям; збереження біосфери.

- **Компетентність у сфері повсякденного життя:** повага до інших; навички співіснування; готовність прийти на допомогу; турбота про етику навколишнього життєвого простору.

- **Сфера особистого життя:** навички побудови стратегії та програми життя; моделі конструктивної поведінки; моделі психічного

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

здорового способу життя; формування моделі подолання критичних ситуацій, виходу із життєвої кризи; формування моделі енергетично-доцільної поведінки (спілкування) співіснування, самоосвіти [4].

Групу проблем, які стоять сьогодні перед українськими менеджерами, очолюють проблеми самих персоналій. Історично склалося так, що більшість з них призначена керівництвом і не має спеціальної освіти. З іншого боку, трапляється, до того ж доволі часто, що дипломовані фахівці управлінці поступаються в результатах роботи талановитим практикам.

Проблема освіти в галузі менеджменту постала особливо гостро не тому, що менеджмент в Україні відсутній як такий і не має власної школи, або вузи у нас “не тієї якості” тощо. Причина, справді, криється в самій природі менеджменту. Якщо ми, не даючи визначень, спробуємо дати відповідь на просте питання: “Що таке менеджмент?”, то знайдемо таку ж просту відповідь: “Динамічна дисципліна”. Висновок? Навчання менеджменту повинне бути постійним, щоб самі знання і володіння ними або іншими інструментами і технологіями розвивалися з тією ж динамікою [7].

Визначення “менеджмент” багато вчених по-різному його трактують і дають у визначенні поняття, наприклад І. Герчикова зазначає, що термін “менеджмент” має американське походження і дослівно не перекладається іншою мовою, а в англomовних країнах він завжди вживається стосовно управління господарською діяльністю [6].

М. Поташник і О. Мойсеев стверджують: “Менеджмент найчастіше тлумачиться як сукупність сучасних принципів і методів, засобів і форм управління виробництвом і збутом з метою підвищення їх ефективності та збільшення прибутковості” [13].

Учені Б. Андрушків і О. Кузьмін пишуть, що менеджмент означає “керувати, управляти, стояти на чолі, завідувати, бути здатним і впоратися з чимось, з якоюсь проблемою” [1].

І. Лікарчук наголошує, що поняття “менеджмент” можна вважати аналогом, але не синонімом поняття управління, тому що останнє є значно ширшим і використовується в різних сферах людської діяльності, що поняття менеджмент може бути використаним у різних галузях економіки та діяльності людини, в тому числі й в управлінні освітніми системами” [11].

Н. Коломінський на основі теоретичного аналізу психологічних особливостей менеджменту в освіті як професії сформулював

визначення цього поняття наступним чином: “Менеджмент в освіті (із соціально-психологічної точки зору) – це усвідомлена взаємодія керівника з іншими людьми (підлеглими учнями, студентами, партнерами, своїми керівниками, дітьми, батьками та співпрацівниками закладів освіти), спрямована на забезпечення їхньої активної та скоординованої участі в досягненні поставленої мети, надання відповідного рівня знань та формування відповідних професійних компетентностей” [10].

Менеджмент освіти, в процесі та результаті якого у людей з’являються психічні стани, якості, властивості, що стають психологічним підґрунтям для їхньої ефективної діяльності щодо досягнення поставленої управлінської мети – високого рівня знань та фахових умінь випускника навчального закладу, які визначають відповідний рівень професійних компетентностей у процесі освіти, навчання, виховання і розвитку як навчального процесу вчителями, викладачами, які є менеджерами загального навчального процесу освіти.

За визначенням професора О. Вишневського термін “**освіта**” уживається в різних значеннях. Зокрема в широкому (“система освіти”) і також у вузькому (“він одержав добру освіту”). У менеджменті освіта має широке поняття, тобто система яка охоплює всі навчальні заклади, управління, зміст навчання, процес навчання, педагогічні кадри, засоби навчання, фінансування, якими повинні управляти підготовлені фахівці сучасної ринкової економіки – менеджери освітньої галузі діяльності.

Кожен учитель у процесі своєї діяльності виступає менеджером **навчання** – як процесу засвоєння учнями інформації у вигляді знань, умінь та навичок, за допомогою вчителя як організатора цього процесу – доброго менеджера. Сутність його полягає в набутті учнями суспільного інформативного досвіду і чим вищий рівень професійної компетенції учителя-менеджера тим ефективнішим є навчання.

Виховання – це процес формування досвіду (моделі) поведінки людини в духовній та соціальній сферах, а також у її стосунках з природою. Менеджер в освіті повинен передбачати наявність в учнів чи студентів механізму орієнтації і саморегуляції, в основі якого лежать прийняті нею цінності, ставлення до всього, з чим вона стикається в процесі освіти та впливу вчителя-менеджера на процес навчання та виховання.

Розвиток – це вдосконалення духовних, психічних, соціальних та фізичних функцій та можливостей людини. Він не тотожний ні

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

навчанню, ні вихованню, бо має цілком іншу природу: розвиток забезпечує певну “перебудову”, певне “покращення”, “розширення” функцій, якостей і можливостей людини. Специфіка розвитку полягає також у тому, що результат цього процесу (розвинутість) виявляє себе в будь-якій сфері життя і будь-якому інформативному контексті [5].

Учитель-менеджер – це спеціаліст у галузі управління. Він скеровує, стимулює і координує діяльність класу, аудиторії студентів, колективу якого навчає і виховує. Функціонально він виступає в ролі спеціаліста, організатора і вихователя. Сучасний учитель-менеджер повинен володіти організаторськими, педагогічними, високими морально-етичними якостями, професійною компетентністю, вибирати ті педагогічні технології, які є найбільш ефективними в навчальному процесі і успішно формують високий рівень професійних компетентностей менеджерів освітньої діяльності, відзначає Я. Камінецький у роботі [9].

Основний шлях підготовки менеджерів з професійними компетенціями, які втілюються в освітню сферу діяльності, перш за все залежить від рівня педагогічної освіти педагогів, від їх індивідуальних якостей, які сприяють ефективному освоєнню професії менеджера в процесі безпосередньої освітньої діяльності щодо формування професійної компетенції.

До знань і умінь педагога, що готує менеджерів, слід віднести напрямки, які утворюють нову технологію навчання та розвивають професійні компетенції маркетолога, а саме:

- **методологічна компетенція** – це знання принципів, методів, форм, процедур пізнання і перетворення педагогічної діяльності, знання загальнонаукової методології, сформованість світогляду, розвиненість умінь з організації і проведення педагогічних досліджень у процесі розв’язання проблемних ситуацій, здатність до інноваційної діяльності, наукового обґрунтування, критичного осмислення та творчого застосування знань у виробничо-практичній діяльності, вміння прогнозувати, проектувати та управляти ним навчально-виховний процес;

- **дидактико-методична компетентність** – це сформованість таких знань і умінь, які є основою принципів, методів і засобів навчання, використання інноваційних технологій навчання менеджменту освіти;

- **спеціально-наукова компетентність** – це сформованість знань і умінь з курсу менеджменту, що вивчається студентами для професійних умінь,

які формують пізнавальні, конструктивні та інформаційні компетенції;

- **екологічна та валеологічна компетентність** – це знання природи та суспільства, екології та збереження здоров’я і належного життя;

- **управлінська компетентність** – це сформованість знань з управління, інформації, організації, координації, мотивації, контролю, умінь організувати навчально-практичну діяльність студентів, впливати на вчинки і можливі результати, відзначає М. Вачевський у роботі [4].

Залежно від напрямку підготовки менеджерів та вивчення відповідного курсу, можуть формуватись й інші напрямки умінь педагога, що здійснює педагогічний процес. Педагогічна діяльність належить до тих видів діяльності, для яких її успішність визначається характером і змістом відносин, які виникають у ході взаємодії. Умовою встановлення взаємодії між педагогом і студентами є комунікативна діяльність педагога, тобто організація поведінки та діяльності студентів через різні види спілкування, тобто навчання і виховання є комунікативними процесами, в основі яких – спілкування.

Від педагога-менеджера, його професіоналізму та компетенції залежить, якими будуть його випускники. Професіоналізм (особливо педагогічний) пов’язаний перш за все з високим рівнем самореалізації індивідуальних особливостей, стилем викладання матеріалу.

У процесі дослідження нами встановлено, що менеджерів, яких готують навчальні заклади і формують відповідний рівень професійних компетенцій, слід виділити в наступні групи:

- **менеджери-педагоги** – знання, професійні компетенції яких набуті в процесі навчання будуть використовуватись у майбутньому для навчального процесу учнівської та студентської молоді;

- **менеджери виробничої сфери** – знання, свої професійні компетенції скеровують у сфері промисловості (виробництво, збуту, послуг, реклами, сервісу, транспорту тощо), їх діяльність вимагає знань з інтелектуальної власності, підприємництва, маркетингу як загальних широких компетенцій, так і певного напрямку спеціалізації;

- **менеджери-фінансисти** – знання професійних компетенцій скеровують у банківській сфері, аудиту, кредитних послуг, податковій, митній, правовій, міжнародній, протекціоністській, інноваційній, лізинговій, факторній, страховій політиках діяльності.

- **Промисловий менеджмент** як один з напрямків маркетингу займається вивченням усіх

ШЛЯХИ І НАПРЯМКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

сторін діяльності організації, установ, підприємств на промисловому ринку.

Висновки. Підготовка спеціалістів-менеджерів у ВНЗ до педагогічної діяльності повинна здійснюватися з різних напрямків навчання, спеціалізації, того виду діяльності, до якого формуються професійні компетенції в майбутнього менеджера, але базовими курсами повинні залишатися: економіка і педагогіка, психологія, етикет ділового спілкування, знання іноземної мови, фінанси і аудит, менеджмент і патентознавство, природничі науки, інформація та інформатика, спеціальні курси необхідної кваліфікаційної характеристики випускника навчального закладу [8].

Необхідно доповнювати всі свої практичні напрацювання теоретичним розумінням ключових механізмів – можна здобути другу вищу освіту, вибрати бізнес-школу, можна відвідувати окремі семінари, практикуми, тренінги. Головне, потрібно знайти таку форму навчання, яка перетворила б менеджера на реальну силу, здатну практично реалізовувати ідеї інтегрованого формування професійних компетенцій менеджерів у ВНЗ до педагогічної діяльності.

1. Андрушків Б., Кузьмін О. Основи менеджменту. – Львів. – 1995.
2. Батышев С.Я. Профессиональная педагогика. – М.: Профессиональное образование, 1997. – 512 с.
3. Вачевський М.В., Мадзігон В.М., Примаченко Н.М.

Промисловий маркетинг: підручник. – К.: Кондор. – 2010. – 560 с.

4. Вачевський М.В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетентності. Монографія. – К.: Професіонал. – 2005. – 364 с.

5. Вишневецький О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. – Дрогобич “Коло”. – 2006. – 608 с.

6. Герчикова И. Менеджмент. Учебник. – М.: – 1995.

7. Єрмошенко М.М., Єрохін С.А., Стороженко О.А. Менеджмент: навчальний посібник. – К.: НАУ. – 2006. – 656 с.

8. Жигір В.І., Чернета О.А. Професійна педагогіка: навчальний посібник. – Донецьк. ТОВ “Юго-Восток, ЛТД”, – 2010. – 231 с.

9. Камінецький Я.Г., Клим Б.І. Організаційно-педагогічні засади управління підготовкою кваліфікованих робітничих кадрів в умовах ринку. – Львів, – 2002. – 342 с.

10. Коломінський Н. Психологія менеджменту в освіті (соціально-психологічний аспект). – К.: – 2000. – 286 с.

11. Лікарчук І. Професійно-технічна освіта України: історичний шлях і перспективи. – К.: – 1999. – 288 с.

12. Педагогика профессионального образования: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.П. Белозерцев, А.Д. Гонеев, А.Г. Паков и др. Под ред. В.А. Сластёнина. – М.: Академия, 2004. – 368 с.

13. Поташник М., Мойсеев А. Управление современной школой. (В вопросах и ответах): Пособие для руководителей общеобразовательных учреждений и органов образования. – М.: – 1997.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2010

3 березня

195 років від дня народження

(1815 – 1870)

Михайла Вербицького

автора Національного Гімну України

“Ще не вмерла Україна”

